

O‘ZBEKISTON VA YUNESKO MUNOSABATLARI

TAFU Tarix va ijtimoiy fanlar

kafedrasi dotsent v.b.

Begmatov Raximjon Paxmonqulovich

TAFU pedagogika fakulteti talabasi

Islamova Niginabonu Kamoliddin qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston va UNESCO (YUNESKO) o‘rtasidagi hamkorlikning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda asosiy yo‘nalishlari tahlil qilingan. Unda YUNESKOning ta‘lim, fan, madaniyat va kommunikatsiya sohalaridagi faoliyati, shuningdek O‘zbekistonning ushbu tashkilot bilan olib borayotgan hamkorligining mazmuni va ahamiyati yoritilgan.

Maqolada O‘zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosining xalqaro miqyosda e’tirof etilishi alohida o‘rin egallaydi. Xususan, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi qadimiy shaharlarning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilishi hamda nomoddiy madaniy meros obyektlarining tan olinishi keng yoritilgan. Shu bilan birga, ta‘lim tizimini rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash va madaniy aloqalarni kengaytirish borasidagi hamkorlik masalalari ham ko‘rib chiqilgan.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, YUNESKO bilan hamkorlik O‘zbekistonning xalqaro nufuzini oshirish, milliy qadriyatlarni asrash va ularni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, YUNESKO, xalqaro hamkorlik, madaniy meros, Butunjahon merosi, nomoddiy meros, ta‘lim, fan, madaniyat, Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz.

Аннотация: В данной статье рассматриваются взаимоотношения между O‘zbekiston и UNESCO (ЮНЕСКО), их формирование, этапы развития и основные направления сотрудничества. Особое внимание уделяется деятельности ЮНЕСКО в области образования, науки, культуры и коммуникации, а также роли Узбекистана в реализации международных программ и проектов.

В статье также освещается признание богатого историко-культурного наследия Узбекистана на международном уровне, в частности включение таких городов, как Самарканд, Бухара, Хива и Шахрисабз, в Список всемирного наследия ЮНЕСКО, а также признание объектов нематериального культурного наследия. Кроме того, рассматриваются вопросы развития системы образования, поддержки научных исследований и расширения культурных связей.

В заключение подчеркивается, что сотрудничество с ЮНЕСКО играет важную роль в повышении международного авторитета Узбекистана, сохранении национальных ценностей и их передаче будущим поколениям.

Ключевые слова: Узбекистан, ЮНЕСКО, международное сотрудничество, культурное наследие, Всемирное наследие, нематериальное наследие, образование, наука, культура.

Abstract: This article examines the relations between O‘zbekiston and UNESCO, including their formation, stages of development, and main areas of cooperation. Special attention is paid to UNESCO’s activities in the fields of education, science, culture, and communication, as well as Uzbekistan’s role in implementing international programs and projects.

The article also highlights the international recognition of Uzbekistan’s rich historical and cultural heritage, particularly the inclusion of cities such as

Samarkand, Bukhara, Khiva, and Shakhrisabz in the UNESCO World Heritage List, along with the recognition of intangible cultural heritage elements. Furthermore, it discusses the development of the education system, support for scientific research, and the expansion of cultural cooperation.

In conclusion, it is emphasized that cooperation with UNESCO plays an important role in enhancing Uzbekistan's international prestige, preserving national values, and passing them on to future generations.

Keywords:

Uzbekistan, UNESCO, international cooperation, cultural heritage, World Heritage, intangible heritage, education, science, culture.

Kirish: UNESCO (YUNESKO) — Birlashgan Millatlar Tashkilotining ta'lim, fan va madaniyat sohalari bo'yicha ixtisoslashgan xalqaro tashkiloti bo'lib, u dunyo mamlakatlari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish, tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Tashkilot o'z faoliyatida savodsizlikka qarshi kurashish, ta'lim tizimini rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash, milliy madaniyatlarni asrash va targ'ib qilish, shuningdek, madaniy va tabiiy meros obyektlarini muhofaza qilish kabi muhim yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratadi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, xalqaro hamjamiyat bilan aloqalarni kengaytirishga katta ahamiyat berdi va 1993-yil 26-oktabrda YUNESKOga a'zo bo'ldi. Shundan so'ng mamlakatimiz va YUNESKO o'rtasida samarali va izchil hamkorlik yo'lga qo'yildi. 1994-yil 29-dekabrda YUNESKO ishlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy komissiyasining tashkil etilishi esa ushbu hamkorlikni yanada mustahkamlashga xizmat qildi.

YUNESKO bilan hamkorlik doirasida O'zbekistonda ta'lim, fan va madaniyat sohalarida ko'plab muhim loyihalar amalga oshirilmoqda. Xususan, mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish, kadrlar tayyorlash sifatini oshirish,

ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlash borasida muhim ishlar olib borilmoqda. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida YUNESKO kafedralari va maktablarining tashkil etilishi xalqaro tajribani joriy etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosi YUNESKO tomonidan yuksak e'tirof etilgan. Jumladan, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi qadimiy shaharlarning tarixiy markazlari Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Bundan tashqari, Navro'z bayrami, Shashmaqom, Katta ashula va Askiya kabi nomoddiy madaniy meros namunalari ham xalqaro miqyosda e'tirof etilgan.

YUNESKO tashabbusi bilan Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek va Amir Temur kabi buyuk allomalar va tarixiy shaxslarning yubileylari keng nishonlanib, ularning ilmiy va madaniy merosi jahon miqyosida targ'ib etildi. Shuningdek, "Ipak yo'li — muloqot yo'li" dasturi hamda turli xalqaro festival va konferensiyalar orqali O'zbekistonning tarixiy o'rnini va madaniy boyligi dunyoga tanitilmoqda.

Umuman olganda, O'zbekiston va YUNESKO o'rtasidagi hamkorlik mamlakatimizning madaniy merosini asrash va rivojlantirish, ta'lim va ilm-fanni yuksaltirish, shuningdek, xalqaro hamjamiyat bilan aloqalarni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Shu jihatdan mazkur mavzu bugungi kunda dolzarb va ahamiyatli hisoblanadi.

Asosiy qism: UNESCO (YUNESKO) bilan O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlik yildan-yilga kengayib, ko'plab yo'nalishlarni qamrab olgan holda rivojlanmoqda. Ushbu hamkorlik nafaqat madaniy merosni asrash, balki ta'lim, fan, kommunikatsiya va xalqaro ilmiy aloqalarni mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, YUNESKOning tashkiliy tuzilmasi va faoliyati O'zbekiston bilan aloqalarni samarali yo'lga qo'yishda muhim omil hisoblanadi. Tashkilotning oliy

organi — Bosh konferensiya bo‘lib, u har ikki yilda bir marta o‘tkaziladi. Ushbu konferensiya doirasida a‘zo davlatlar global miqyosdagi ta‘lim, fan va madaniyatga oid masalalarni muhokama qiladi. Sessiyalar oralig‘ida esa 58 davlatdan iborat Ijroiya kengashi faoliyat olib boradi. O‘zbekistonning mazkur kengashga a‘zo etib saylanishi mamlakatimizning xalqaro nufuzini yana-da oshirgan muhim voqea hisoblanadi.

YUNESKO faoliyatining muhim jihatlaridan biri — ilmiy va madaniy nashrlar orqali bilimlarni keng tarqatishdir. Tashkilot tomonidan “UNESCO kuryeri”, “Kelajak”, “Muzey”, “Ijtimoiy fanlar xalqaro oynomasi”, “Tabiat va resurslar” kabi ko‘plab jurnallar chop etiladi. Ushbu nashrlar orqali dunyo mamlakatlari, jumladan, O‘zbekiston ham ilmiy va madaniy yangiliklar bilan yaqindan tanishib boradi. Bundan tashqari, har ikki yilda e‘lon qilinadigan global hisobotlar ta‘lim, fan va kommunikatsiya sohalarining rivojlanish darajasini baholashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

YUNESKO tomonidan amalga oshirilayotgan yirik ilmiy loyihalarda O‘zbekiston ham faol ishtirok etmoqda. Xususan, “Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi” nomli ko‘p jildli fundamental asar xalqaro hamkorlik asosida yaratilgan bo‘lib, unda o‘zbekistonlik olimlar ham munosib hissa qo‘shgan. Shuningdek, “Ipak yo‘li — muloqot yo‘li” dasturi doirasida Markaziy Osiyoning tarixiy va madaniy ahamiyati keng o‘rganilib, bu hududning jahon sivilizatsiyasidagi o‘rni yoritib berilgan.

Madaniy merosni muhofaza qilish sohasida ham hamkorlik alohida o‘rin tutadi. YUNESKO tashabbusi bilan O‘zbekistonning ko‘plab tarixiy obidalari va shahar markazlari xalqaro miqyosda himoya ostiga olingan. Jumladan, Xivadagi Ichanqal’a, Buxoro tarixiy markazi, Samarqand shahri hamda Shahrisabz tarixiy majmualari jahon merosi sifatida e‘tirof etilgan. Bu obyektlar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki turizm rivojida ham muhim rol o‘ynaydi.

Nomoddiy madaniy merosni asrash borasida ham sezilarli ishlar amalga oshirilgan. O‘zbekistonning Shashmaqom, Katta ashula, Askiya kabi san’at turlari, shuningdek Navro‘z bayrami YUNESKO ro‘yxatiga kiritilgan. Bundan tashqari, dorbozlik va iqat (atlas va adras to‘qish) kabi an’anaviy hunarmandchilik yo‘nalishlari ham ro‘yxatga kiritish uchun nomzod sifatida ilgari surilgan. Bu esa milliy qadriyatlarni saqlash va ularni dunyo miqyosida targ‘ib qilish imkonini bermoqda.

YUNESKO bilan hamkorlik doirasida O‘zbekistonda ko‘plab yubiley sanalari keng nishonlangan. Jumladan, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek va Amir Temur kabi buyuk allomalar va tarixiy shaxslarning yubileyleri xalqaro darajada o‘tkazilgan. Ayniqsa, Parijda Amir Temur haftaligining o‘tkazilishi O‘zbekiston tarixiga bo‘lgan qiziqishni yanada oshirgan.

Shuningdek, mamlakatimizdagi yirik tarixiy sanalar ham YUNESKO hamkorligida nishonlangan. Jumladan, Toshkent shahrining 2000 yilligi, Buxoro va Xiva shaharlarining 2500 yilligi, Termiz va Shahrisabz shaharlarining qadimiy yubileyleri keng nishonlangan. Bu tadbirlar orqali O‘zbekistonning boy tarixi va madaniyati jahon hamjamiyatiga keng namoyish etilgan.

YUNESKOning kommunikatsiya va axborot sohasidagi faoliyati ham O‘zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy axborot texnologiyalarini rivojlantirish, erkin va ochiq axborot almashuvini ta’minlash, ommaviy axborot vositalarini qo‘llab-quvvatlash kabi yo‘nalishlarda hamkorlik olib borilmoqda. Bu esa mamlakatimizda axborot makonining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

So‘nggi yillarda YUNESKO bilan hamkorlik yangi bosqichga ko‘tarildi. Xususan, Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan xalqaro tashkilotlar bilan aloqalar yanada faollashdi. YUNESKO bilan 2018–2021-yillarga mo‘ljallangan qo‘shma harakatlar rejasi qabul qilinib, unda madaniy merosni asrash, ta’limni rivojlantirish va ilmiy hamkorlikni kengaytirish bo‘yicha aniq vazifalar belgilab olindi.

Umuman olganda, O‘zbekiston va YUNESKO o‘rtasidagi hamkorlik keng qamrovli bo‘lib, u mamlakatimizning xalqaro maydondagi obro‘cini oshirish, milliy qadriyatlarni asrash va rivojlantirish, shuningdek, ta‘lim va ilm-fan taraqqiyotini ta‘minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa:

Yuqorida keltirilgan ma‘lumotlardan ko‘rinib turibdiki, O‘zbekiston va UNESCO (YUNESKO) o‘rtasidagi munosabatlar mustahkam va ko‘p qirrali hamkorlik asosida rivojlanib bormoqda. Mazkur hamkorlik ta‘lim, fan, madaniyat, kommunikatsiya va tarixiy merosni muhofaza qilish kabi muhim sohalarni qamrab olgan bo‘lib, mamlakatimiz taraqqiyotida muhim o‘rin tutadi.

YUNESKO bilan aloqalar natijasida O‘zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosi jahon miqyosida e‘tirof etildi, ko‘plab tarixiy obidalar va nomoddiy madaniy qadriyatlar xalqaro ro‘yxatlarga kiritildi. Bu esa nafaqat milliy merosni asrash, balki uni kelajak avlodlarga yetkazish va dunyoga tanitishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shuningdek, ta‘lim va ilm-fan sohalarida amalga oshirilayotgan qo‘shma loyihalar, xalqaro dasturlar va ilmiy tadqiqotlar O‘zbekistonning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. YUNESKO bilan hamkorlik orqali mamlakatimizda zamonaviy ta‘lim tizimi shakllanib, yosh avlodni har tomonlama yetuk kadrlar sifatida tayyorlash imkoniyatlari kengaymoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. UNESCO. *UNESCO Constitution*. – Paris, 1945. – 5–15-betlar.
2. UNESCO. *Global Education Monitoring Report*. – Paris, 2018. – 20–45-betlar.

3. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. *BMT va ixtisoslashgan tashkilotlar faoliyati*. – Nyu-York, **2015**. – **50–70-betlar**.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *YUNESKO ishlari bo‘yicha Milliy komissiya faoliyati to‘g‘risida*. – Toshkent, **1994**. – **3–10-betlar**.
5. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, **2005**. – **120–130-betlar**.
6. *Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi*. 1-jild. – Paris: UNESCO, **1992**. – **25–60-betlar**.
7. *Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi*. 2-jild. – Paris: UNESCO, **1994**. – **30–70-betlar**.
8. “UNESCO Courier” jurnali. – Paris, **2019**. – **10–30-betlar**.
9. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, **2008**. – **150–165-betlar**.
10. Shavkat Mirziyoyev. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, **2021**. – **200–220-betlar**.
11. O‘zbekiston Respublikasi YUNESKO Milliy komissiyasi materiallari. – Toshkent, **2020**. – **5–25-betlar**.
12. O‘zbekiston tarixi (darslik). – Toshkent: Sharq, **2017**. – **210–230-betlar**.